

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР УКРАЇНЦІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Уданій роботі охарактеризована українська нація з її особливостями характеру та притаманними ознаками менталітету. Наведені історичні аспекти виникнення тих чи інших рис, порівняння з рисами інших національностей, відмінне та подібне в характері народів.

Ключові слова: національний характер, менталітет, архетипи, індивідуалізм, світогляд українців.

Abstract

This paper describes the Ukrainian nation with its peculiarities of character and inherent features of the mentality. The historical aspects of the emergence of those features, comparison with the traits of other nationalities are given in this work.

Keywords: national character, mentality, archetypes, nation of individualists, world outlook of Ukrainians.

За часів перебування України у складі СРСР ця тема не викликала великого інтересу. Виховані на "інтернаціональних принципах" науковці не поспішали братися за неї, щоб не потрапити до кола українських "буржуазних націоналістів". Ситуація змінилася після того, як Україна стала незалежною.

Поняття національний характер охоплює типові якості й психологічні особливості етнічної групи, яка має спільну територію, мову, історію, культуру, звичаї, символи, що відрізняють її від сусідніх народів.

Перші спроби дати аналіз психічного складу українців як етносу і як нації були здійсненні ще у XVIII-XIX ст. в працях видатних представників української думки М. Костомарова, В. Липинського, Ф. Чижевського та інших. Автори зазначають, що риси національного характеру будь-якого народу в значній мірі формуються під впливом історичного розвитку суспільства.

Майже всі дослідники, колишні і теперішні виокремлюють такі типові риси українського національного характеру, як демократичність, волелюбство, адаптивність, емоційність, що виявляють у наближеності українців до природи, працелюбстві, культі родини, релігійності, гостинності.

На формування українського національного характеру вплинула відкритість і незахищеність території. Українці постійно відчували на собі натиск сусідів, що активно прагнули їх підкорити. Згадаймо хозарів, печенігів, половців, монголо-татар, поляків, кримських татар, росіян, турків... Тому українці часто змушені були захищатися від ворогів. Це сформувало такі риси як волелюбність та войовничість.

Часто зовнішні вороги були дуже сильними, перемогти їх було неможливо в певних історичних умовах. Тому серед рис національного характеру з'являється адаптивність. Куди б його не закинула доля, українець пристосується до будь-яких обставин. Кілька потужних хвиль еміграції підтверджують цю тезу. Разом з тим, перебуваючи далеко від історичної батьківщини українці ретельно зберігають свої традиції і шанують українську мову і культуру.

На формування національного характеру певною мірою вплинуло землеробство, яким традиційно займалися наші предки. Саме зв'язок з землею визначив особливості світобачення наших предків, їхні культурні орієнтири та соціальну організацію. Звідси беруть початок тонке відчуття гармонії, виважений підхід до вирішення складних справ, працьовитість, відсутність агресії, ліричне сприйняття життя, м'який гумор, відчуття господаря та певний індивідуалізм.

Думку про індивідуалізм як одну з домінант характеру українця розвивали такі мислителі і діячі, як М. Грушевський («Хто такі українці і чого вони хочуть?»), В. Янів («Релігійність в житті українського народу»), М. Костомаров («Две русские народности»), І. Мірчук («Світогляд українського народу. Спроба характеристики») та ін. Ця риса українського характеру сприймається

неоднозначно. З одного боку, індивідуалізм є фактором, який запобігає формуванню в суспільстві диктаторів і вождів, оскільки велика кількість особистостей не дозволить сформуватися диктаторові, що стоятиме над ними. Саме тому так наполегливо і відважно українці боролися з тоталітарними режимами у ХХ столітті, віддаючи життя за своє право мати власну думку. З іншого боку, індивідуалізм роз'єднує, через нього не можна дійти загальної, одностайної позиції.

Існування великої кількості індивідуальних думок та позицій не формують цілого. Саме тому склалася іронічна приказка про те, що на два українці – три гетьмани. Такий підхід часто породжував запеклу боротьбу за владу, коли українські діячі в своєму бажанні дістатися до неї нехтували національними інтересами і вдавалися до братовбивчої боротьби з політичними конкурентами. Драматичні події періоду Руїни – найсумніший приклад невміння українських політиків виробляти спільну позицію.

Цікаво, що індивідуалізм властивий і західноєвропейцям. Проте, опираючись на дослідження І. Старовойт, який здійснив ґрунтовний порівняльний аналіз західноєвропейського та українського менталітетів, український індивідуалізм дещо відрізняється від західноєвропейського. Різниця полягає у виборі шляхів досягнення власного успіху. Справа в тому, що індивідуалізм у свідомості західноєвропейця – це налаштованість на досягнення особистого успіху чи високого соціального становища чесними і легітимними способами. На жаль, рівень корупції в сучасній Україні дає підстави стверджувати, що українці не завжди поділяють такий європейський підхід.

Нація українців-індивідуалістів повністю протилежна російській нації колективістів. Як писав професор І.Мірчук: «Російський дух наставлений колективістично в тому розумінні, що йому ненависні особиста свобода, приватна власність, особисті угоди між одиницями та що він схиляється в бік колективних форм господарювання, які виказала нам у минулому питома російська «община».

Крім рис національного характеру важливою характеристикою народу є менталітет. Менталітет – це характер та спосіб людського мислення, що реалізується на рівні свідомості, але базується на структурних елементах сфери підсвідомого, що включають в себе архетипи як окремої особистості, так і етносу в цілому. Найбільш вагомими архетипами українського народу вважаються:

- архетип Матері, який є уособленням Землі, України, Жінки;
- архетип домінування минулого над майбутнім, який пов'язаний із ідеалізацією минулого;
- архетип долі, за яким вона визнається сильнішою за розум;
- архетип едукативності, який забезпечує переконаність у тому, що завдяки навчанню можна змінити своє життя.

Менталітет зберігає генетичний код народу, допомагає зрозуміти закономірності розвитку культури, суспільної моралі. На його основі виникає відчуття ідентичності, що визначає політичну і побутову поведінку.

Загалом, українцям як нації, притаманні всі риси, які властиві всім націям, що перебувають на високому ступені соціально-культурного розвитку, але серед інших народів українці виділяються своєю неповторною особливістю світосприймання, що зумовлена як географічним положенням, так і власної неповторною історичною долею.

Греко-візантійське християнство, що є релігією суто інтровертованою, орієнтованою на внутрішній світ, а також численні національні катастрофи, століття чужоземного гноблення і бездержавності сприяли виробленню в характері українця замкненості в собі, спрямованості на себе, підозри як до чужих, так і до своїх, а особливо до влади, котра весь час уособлювала собою загарбників. Одним із наслідків тривалої бездержавності є комплекс меншовартості, який і досі заважає будувати власне українську державу.

Прадавній афоризм “пізнай самого себе”, не раз проголошуваний античними мудрецами і розвинутий вітчизняним філософом Григорієм Сковородою, не втратив свого значення й сьогодні. Тож усвідомлення того, що кожен українець є спадкоємцем мудрої нації, багатой духовно і морально в значній мірі може сприяти нашому подальшому вдосконаленню та розвитку[1-7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Нестор Невідомий Особливості українського характеру [Електронний ресурс]/ газета «Хай-Вей» (2007) / Режим доступу: <http://h.ua/story/46458/> http://studopedia.com.ua/1_65301_mentalnist-ta-natsionalniy-harakter-ukraintsiv.html

2. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні, К., 1995. – С . 708-718. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://evolv.ho.ua/Ukraine_History_and_Culture/Ukraine_Kultura/Lozko/1.5%20natsionalniy_harakter_ukrayintsiv.html
3. Липа Ю. Призначення України. – Нью-Йорк, 1953. – С. 131./ Ю. Липа // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://evolv.ho.ua/Ukraine_History_and_Culture/Ukraine_Kultura/Lozko/1.5%20natsionalniy_harakter_ukrayintsiv.html
4. Мірчук І. Світогляд українського народу. Спроба характеристики /І. Мірчук // Генеза. – 1994. – №2. – С.87– 96.

Аліна Віталіївна Бондарчук– студентка групи ІМ-176 факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця;

Науковий керівник: *Алла Борисівна Пономаренко* –кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: allapon96@gmail.

Bondarchuk Alina V.– Department of of Management and Information Security, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia;

Ponomarenko Alla B. –PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.